VTT:n lausunto hallituksen esityksestä HE 85/2026 vp

Lausunto laeiksi viranomaisten tietojärjestelmien ja tietoliikennejärjestelyjen tietoturvallisuuden arvioinnista annetun lain, tietoturvallisuuden arviointilaitoksista annetun lain sekä turvallisuusselvityslain 18 ja 48 §:n muuttamisesta

Yleiset huomiot

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä HE 85/2026 vp. VTT pitää esityksen tavoitteita — viranomaisten tietojärjestelmien ja tietoliikennejärjestelyjen tietoturvallisuuden ja varautumisen arviointien saatavuuden parantamista, menettelyjen sujuvoittamista, arviointiperusteiden selkeyttämistä sekä viranomaisyhteistyön tehostamista — lähtökohtaisesti kannatettavina. Esityksessä tunnistetaan perustellusti tarve vahvistaa yhteiskunnan digitaalista toimintavarmuutta ja varautumista sekä vastata turvallisuusympäristön muutoksista johtuviin kasvaviin arviointitarpeisiin.

VTT korostaa kuitenkin, että sääntelyn jatkovalmistelussa on välttämätöntä arvioida huolellisesti esityksen vaikutuksia yksityisiin yrityksiin ja muihin toimijoihin, jotka tuottavat palveluja valtionhallinnolle tai muille viranomaisille ja joilla on perusteltu tarve käsitellä turvallisuusluokiteltua tai muuten salassa pidettävää aineistoa osana palvelutuotantoaan.

Yritysten asema ja käytännön toteutettavuus

Jo nykytilanteessa lainsäädäntö ja siihen liittyvä arviointi- ja hyväksyntäkäytäntö asettavat yksityiset yritykset erittäin haastavaan asemaan silloin, kun yrityksellä olisi intressi ja liiketoiminnallinen tarve hankkia käyttöönsä järjestelmätuki turvallisuusluokitellun aineiston käsittelyyn voidakseen tuottaa palveluja valtiollisille toimijoille. Käytännössä kyse voi olla tilanteista, joissa yrityksen on kyettävä osoittamaan sekä henkilöstönsä, toimitilojensa, prosessiensa että tietojärjestelmiensä riittävä turvallisuustaso ennen kuin se voi osallistua täysimääräisesti viranomaisen palvelutuotantoon tai toimia viranomaisen kumppanina turvallisuusluokiteltua tietoa sisältävissä ympäristöissä.

VTT:n näkemyksen mukaan esitys voi tehdä tätä toimintaympäristöä entistä haastavammaksi, mikäli viranomaisiin ja niitä palveleviin yrityksiin kohdistuvat arviointivaatimukset ja arviointimenettelyt muodostuvat käytännössä merkittävästi toisistaan poikkeaviksi. Erityisen ongelmallinen olisi tilanne, jossa viranomaiselle riittäisi riskiarvioon perustuva itsearviointi tai muu kevyempi menettely, mutta samaa tai vastaavaa palvelua tuottava yritys joutuisi hankkimaan vastaavan kyvykkyyden kaupallisten arviointilaitosten edellyttämässä laajuudessa ja kustannustasossa.

Tällainen vaatimusten eriytyminen voisi johtaa epätarkoituksenmukaiseen ja vaikeasti ennakoitavaan sääntely-ympäristöön. Yrityksen näkökulmasta epäselvä tai suhteettoman raskaaksi muodostuva arviointimalli voi nostaa markkinoille pääsyn kynnystä, pidentää hankkeiden läpimenoaikoja, supistaa viranomaisten käytettävissä olevaa toimittajakenttää ja heikentää kansallista huoltovarmuutta sekä kykyä hyödyntää kotimaista turvallisuus- ja kyberturvallisuusosaamista.

Arviointivaatimusten yhdenmukaisuus

VTT pitää tärkeänä, että sääntelyssä ja sen soveltamisohjeissa varmistetaan viranomaisten ja yritysten kannalta mahdollisimman yhdenmukaiset, läpinäkyvät ja riskiperusteiset arviointikriteerit. Arviointimenettelyjen tulisi perustua tosiasialliseen käsiteltävän tiedon luonteeseen, järjestelmän käyttötarkoitukseen, riskitasoon ja vaikutuksiin eikä ensisijaisesti siihen, onko järjestelmän omistajana tai ylläpitäjänä viranomainen vai viranomaiselle palveluja tuottava yritys.

VTT katsoo, että mikäli arviointilaissa mahdollistetaan viranomaiselle itsearviointi tai muu kevennetty menettely tietyssä riskiluokassa, olisi vastaavien periaatteiden soveltuvuutta arvioitava myös yrityksiin silloin, kun ne käsittelevät vastaavaa tietoa viranomaisen toimeksiannosta, viranomaisen ohjauksessa tai viranomaisen määrittelemässä käyttöympäristössä. Muutoin vaarana on sääntelyasetelma, jossa yrityksille muodostuu viranomaista olennaisesti raskaampi, kalliimpi ja hitaampi reitti saman turvallisuustason osoittamiseen.

Varautuminen uutena arvioinnin osa-alueena

VTT pitää varautumisen lisäämistä arvioinnin osa-alueeksi perusteltuna yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden ja digitaalisen toimintavarmuuden näkökulmasta. Samalla on kuitenkin tärkeää varmistaa, että varautumista koskevat arviointikriteerit määritellään riittävän täsmällisesti ja suhteutetaan arvioitavan järjestelmän tarkoitukseen, kriittisyyteen ja tosiasialliseen riskitasoon. Varautumisen arviointi ei saa muodostua yrityksille ennakoimattomaksi lisävaatimukseksi, jonka sisältö ja hyväksyttävä taso vaihtelevat arviointitahosta tai toimeksiannosta riippuen.

VTT:n rooli turvallisuuskriittisten ratkaisujen arvioinnissa

VTT pitää perusteltuna, että esityksessä tunnistetaan VTT:n mahdollinen rooli arviointiviranomaista avustavana asiantuntijana turvallisuuskriittisten ratkaisujen arvioinnissa. VTT:n osaaminen tutkimuksen, testauksen, salausratkaisujen, kyberturvallisuuden ja teknologisen arvioinnin alueilla voi tukea kansallista kyvykkyyttä ja arviointiviranomaisten pitkäjänteistä työtä. VTT korostaa kuitenkin, että mahdollisen avustavan arviointitehtävän tulee olla selkeästi rajattu, arviointiviranomaisen toimeksiantoon ja ohjaukseen perustuva sekä yhteensovitettu VTT:n riippumattomuuden, tutkimusroolin ja markkinatoimijoiden tasapuolisen kohtelun kanssa.

Johtopäätökset ja ehdotukset jatkovalmisteluun

VTT kannattaa esityksen yleisiä tavoitteita arviointien saatavuuden, sujuvuuden ja riskiperusteisuuden vahvistamisesta. VTT pitää kuitenkin välttämättömänä, että jatkovalmistelussa varmistetaan yritysten kannalta ennakoitava, kohtuullinen ja tasapuolinen arviointimalli. Erityisesti tulee huolehtia siitä, että viranomaisille mahdollistettavat itsearviointiin tai riskiperusteiseen menettelyyn perustuvat ratkaisut eivät johda siihen, että viranomaisille palveluja tuottavat yritykset joutuvat käytännössä olennaisesti tiukempien, kalliimpien tai hitaampien menettelyjen piiriin ilman selkeää riskiperusteista perustetta. VTT ehdottaa, että sääntelyn toimeenpanossa laaditaan selkeät soveltamisohjeet, joissa kuvataan eri arviointimenettelyjen käytännön soveltaminen viranomaisiin ja niitä palveleviin yrityksiin,

varautumisen arviointikriteerien sisältö sekä ne tilanteet, joissa eritasoiset arviointimenettelyt ovat hyväksyttäviä ja keskenään vertailukelpoisia.